

INSCRIȚIA DE PE INELUL DE AUR DE LA EZEROVO

RADU GL. CONSTANTINESCU*

În 1912, într-un mic tumul funerar, pe hotarul satului Ezerovo districtul Prvomaj (nord-estul Bulgariei), s-au găsit mai multe obiecte de metal: o oglindă rotundă, un vas spart, o brățară ruptă, toate din bronz, o diademă, o lingură mică, două farfurii triunghiulare și un inel, toate din aur. Cel mai interesant obiect este inelul de 31,30 g cu disc mobil inscripționat (fig. 1).

Discul oval, cu dimensiunile 17 mm x 20 mm, se învâрте liber între capetele părții inferioare a inelului în formă de potcoavă, cu diametrul de 27 mm. Textul inscripției este cu litere grecești și, pe baza formei literelor dar și a lucrăturii inelului, diademei și oglinzii s-a stabilit că datează de la sfârșitul secolului al V-lea î. Chr. Textul nu are semne despărțitoare între cuvinte (scriptio continua) și ocupă una dintre suprafețele discului, cu excepția ultimelor patru litere care, (probabil) neîncăpând pe fața discului s-au gravat pe latura lui. În total sunt 61 de semne grafice (litere) scrise pe opt rânduri, respectiv: ΠΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣΝ / ΕΡΕΝΕΑΤΙΑ / ΤΕΑΝΣΚΟΑ / ΠΑΖΕΑΔΟΜ / ΕΑΝΤΙΑΕΖΥ / ΙΙΤΑΜΙΗΕ / ΠΑΖ / ΗΑΤΑ¹. Lectura acestor litere, una după alta, este ușoară, datorită raportului echilibrat și a alternanțelor dintre consoane și vocale, iar pronunția are o plăcută sonoritate, asemănătoare latinei.

Inscripția a fost și este considerată de cei mai mulți specialiști ca fiind printre foarte puținele texte în limba tracă și totodată cel mai lung text descoperit în această limbă. Până în prezent s-au încercat peste 20 de descifrări ale textului, între care cele ale lui D. Decev (1914, 1915, 1952, 1957), V. Părvan (1914), P. Kretschmer (1915), F.

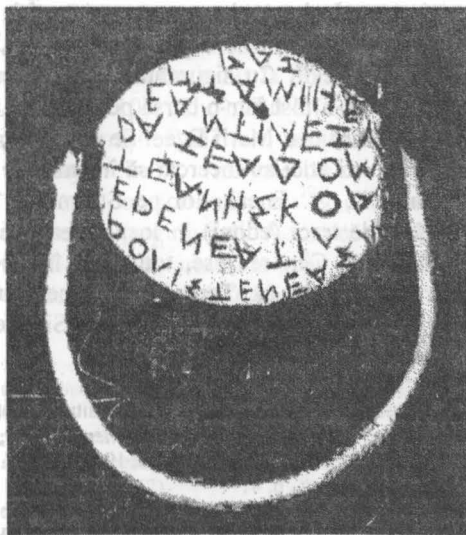

Fig. 1. Inelul de la Ezerovo. Muzeul de arheologie din Sofia (după Hr. Danov).

* Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu.

¹ B. Filov, în „Bulletin de la Société archéologique bulgare”, Sofia, III, 1912-1913, p. 202-223.

Ribezzo (1917), G. Seure (1920), V. Beşevliev (1927), C. G. Kurtides (1932), A. Blumenthal (1933), Vl. Georgiev (1957), W. Merlingen (1960) ş. a.²

Faptul că a fost găsit într-un mormânt şi că nu era un inel purtabil, având diametru cu mult mai mare decât grosimea unui deget uman, a condus pe unii cercetători la concluzia că ar fi un obiect cu caracter funerar³. Alţii consideră că inelul a fost un obiect pe care defunctul l-a avut în viaţă fiind. Traducerile făcute pornind de la una sau alta dintre ipoteze sunt considerate artificiale chiar contradictorii şi neverosimile⁴.

Pentru descifrarea inscripţiei am considerat necesară, mai întâi, cunoaşterea evenimentelor petrecute la sfârşit de secol V î. Chr. (conform datării inventarului funerar) în regiunea în care au fost îngropate obiectele amintite şi posesorul sau posesorii lor, adică bazinul Mariţei, anticul Hebrus⁵ „Tumultuosul, Năpraznicul?”. Pe acest teritoriu s-a format, pe la mijlocul secolului al V-lea î. Chr., sub conducerea lui Teres⁶ „Puternicul” sau „Victor(iosul)”, (sau Teres I pentru a-l deosebi de următorii regi cu acelaşi nume) un mare regat odris care se întindea de la Strymon⁷ („Râul”) la Pontul Euxin şi în nord până la Istros⁸ („Râul, Fluviul”) fiind „mai mare chiar decât restul Traciei”⁹. Cu siguranţă Teres (circa 450-431 î. Chr.), ca cei mai mulţi dintre urmaşii lui, a fost într-o cursă permanentă cu grecii pentru supremaţia teritoriilor de pe ţărmul nordic al Marii Egee. Se cunoaşte, spre exemplu, că în anul 465 î. Chr. 10.000 de colonişti atici au încercat să întemeieze în perimetrul tracic la Anádrimos („Nouă Drumuri”), gr. Eneahodoi pe Strymonul inferior, o aşezare grecească dar au fost înfrânţi de traci (edoni) în localitatea Drabesos¹⁰ („Râul Nămolos, Nămolosa”). În anul 437 î. Chr. reuşesc, totuşi, să întemeieze aici oraşul Amphipolis. Tucidide¹¹ şi Herodot¹² scriu că Teres a avut cel puţin trei fii şi o fiică, măritată cu regele scit Ariapeithes. Fiii lui Teres, Sitalkes¹³ („Înțeleptul luminat?”), Sparadokos¹⁴

² I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ed. 2, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967, p. 40-41.

³ D. Decev, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, Sofia, 1952, p. 88; H. Danov, *Tracia antică*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 71.

⁴ I. I. Russu, *op. cit.*, p. 41.

⁵ Numele râului ar putea proveni din rad. *obh-r-, *abh-r- „puternic, vehement”.

⁶ Rad. *ter- „tare, puternic” sau „Victor, Salvator” (W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, II, 2, Wien, 1893, p. 37; D. Decev, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 500-502; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 125).

⁷ Rad. *sreu- „a curge” (A. Walde, J. Pokorny, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, II, Berlin, 1929, p. 703-703; W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 99; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 123).

⁸ Rad. *eis- „a se mişca, a curge” (A. Walde, J. Pokorny, I, 1927, p. 106-107; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 109).

⁹ Tucidide, *Războiul peloponezic*, II, 29; R. Vulpe, *La succession des rois odryses*, în „Istros”, Bucureşti, I, 1934, p. 230-248.

¹⁰ Rad. *dh(e)rābh- „drojdie” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, 1927, p. 854-856; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 105), aici cu înţelesul de nămol şi *eis- „a se mişca, a curge” (a se vedea Istros şi Oiscos).

¹¹ Tucidide, *op. cit.*, IV, 101.

¹² Herodot, *Istorie*, IV, 78-80.

¹³ Rad. *k'eu- „a lumina, strălucit” şi *tolk- care a dat sl. tŭlkъ „tâlc, înţeles” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 744; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 124). Partea finală -talkes s-ar putea traduce „înțelept, cugetător, învăţător, sfătuitor”. Xenofon povesteşte că a auzit în Asia Mică un trac incantând cântecul „Sitalkas”. De reţinut că zeul Apollo purta, chiar şi în sanctuarul său de la Delphi, epitetul Sitalkas, de unde ipoteza că Sitalkas era la traci numele sau epitetul unei divinităţi a luminii (M. Opperman, *Tracii între arcul carpatic şi Marea Egee*, Editura Militară, Bucureşti, 1988, p. 231).

¹⁴ Rad. *sper- „căprior de acoperiş” din care termenul tracic para „cetate” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 665; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 114) şi *dhegōh- „a arde”.

(„Incendiatorul/Distrugătorul de cetăți?”) și un altul cu numele necunoscut au domnit (sau cel puțin Sparadokos și Sitalkes) după moartea tatălui lor (care a trăit 92 ani). În războiul peloponesiac Sitalkes a fost un aliat al Atenei, chiar căsătorit cu o grecoaică (sora lui Nymphodoros din Abdera), iar fiului său Sadokos¹⁵ („Distinsul”, „Camaradul” sau „Bucur”) i s-a acordat cetățenia ateniană. Sub Sitalkes (431-424 î. Chr.), odrșișii¹⁶ („trăitorii în cetăți”) au purtat războaie cu calchidienii, cu macedonienii (429/428 î. Chr.) și cu tribalii (424 î. Chr.). Sitalkes și-a extins regatul spre vest și nord încorporându-i, în general fără război, pe peoni, sinți, edoni¹⁷ („trăitorii în cetăți sau cetățenii” ori, dacă grecii i-au botezat astfel, atunci erau „plăcuții”), bisalți¹⁸ („sălășluitoarii”), besi¹⁹ „sălășluitoarii” sau „bogații”), dii²⁰ („divinii”) ș. a. Posibil ca Sitalkes să nu fi avut deplină autoritate asupra întregului regat odris, căci Xenofon²¹ amintește de un paradinast Maisades²² („Bogatul” ?), care domnea în Tracia de sud-est (peste melandiți, thyni și tranipsi²³ „prosperi ?”). Fiul lui Maisades, Seuthes II i-ar fi spus lui Xenofon că atunci „când puterea regatului odris a slăbit, tatăl meu a fost alungat și a murit de boală. Eu însă am crescut ca orfan la Medokos, regele de azi”. Sitalkes a fost rege până în anul 424 î. Chr. când, probabil, a fost ucis în luptă cu tribalii²⁴ („săliștenii” adică „așezații, sedentarii”). După el a venit la domnie nepotul său Seuthes²⁵ („Strălucitul”) numit și Seuthes I (424-410 î. Chr.), fiul lui Sparadokos. Dar, multe triburi subordonate lui Seuthes I și urmașilor săi (ex. bisalții, peonii²⁶ „Inchinătorii la Apollo”, „lecuitoarii” sau „îmbujorații ?”, crobzyii cainii, mezii²⁷ „Înălții sau luptătorii?”, geții²⁸ „vecinii ?”, edonii, orescii, derronii²⁹ „destoinicii, dărzi”, zeleei³⁰ „vinarii, podgoreni”, tyntenii) aveau și regi zonali. A fost căsătorit cu fiica regelui macedonean Perdikkas. Lui Seuthes I i-a urmat la tron Medokos³¹ („Chibzuitul”) sau Amadokos care a împărțit puterea cu prințul Seuthes II, pe care l-a

¹⁵ Rnd. *k'ad- „străluci, a se distinge” (W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 41) ori *süedh- „camarad, tovarăș, prieten” (W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 456) sau *sñād- „dulce, bucurie” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 316); I. I. Russu, *op. cit.*, p. 119.

¹⁶ Rnd. *odh- „încintă, gard de pari” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 121; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 113); după alți autori numele odrșișilor s-ar traduce „Pădurenii” și ar fi în legătură cu întinsele stejărete existente pe cîmpul inferior al Hebrului (a se vedea H. Danov, *op. cit.*, p. 144-145, 162).

¹⁷ *Ibidem*, p. 15.

¹⁸ Rnd. *ū(c)ik'- „casă, așezare”.

¹⁹ Rnd. *ū(c)ik'- „casă, așezare” ori *ūesu- „bun, avut” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 310; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 94).

²⁰ Rnd. *diño- „ceresc, divin” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 772; W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 71; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 104).

²¹ Xenofon, *Anabasis*, VII, 2, 32.

²² Rnd. *ūesu- „bun, avut” (vezi nota 18).

²³ Rnd. *treu- „a prii, a prospera”.

²⁴ Rnd. *treb- „grindă, construcție de grinzi” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 757; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 135).

²⁵ Rnd. *k'cu- „a lumina, strălucit” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 365; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 122). Probabil la acest radical aparține și „învățul” Zeuta, preot get amintit de Iordanes.

²⁶ De comparat cu Paeon „Apollo vindecătorul” ori cu gr. paionia „bujor”.

Rnd. *meg'h- „mare, înalt” ori *mag'h- „a lupta”.

²⁷ De comparat cu gr. ge(í)ton „vecin”.

²⁸ Rnd. *dher(c)g'h-, *dhor(e)g'h- „capabil, destoinic”.

²⁹ În concordanță cu trac. zilai „vin”.

³⁰ Rnd. *med- „a măsura, a chibzui” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 239; W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 59; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 111).

adoptat (Seuthes II controla sud-estul regatului odris). Reședința lui Medokos era, probabil, la Maroneia³² („Cetatea de la mare”), pe țărmul Mării Egee, căci acolo, se pare, au fost bătute monedele cu numele său. Următorul dinast a fost Hebryzelmos³³ („Sclipitoarea forță” sau „Strălucita putere”?) care a domnit puțin (386-383 î. Chr.) și care și-a bătut și el monede la Kypselā (localitate aflată aproape de vărsarea Hebrului în mare), probabil reședința sa regală. Xenofon notează că regii odriși obișnuiau să apeleze la serviciile grecilor, chiar el punându-se în slujba lui Seuthes al II-lea. Din anul 383 î. Chr. urcă pe tron rege Cotys³⁴ („Războinicul” sau „Căinele”) zis și Cotys I care va domni un sfert de veac (până în 359 î. Chr.). La început proatenian (chiar cetățean de onoare al Atenei), din anul 365 î. Chr. intră în conflict cu atenienii în scopul de a-și extinde puterea asupra litoralului nordic al Mării Egee, asupra Chersonesului trac și asupra strămtorilor. Cinci ani mai târziu este foarte aproape de atingerea țelului său dar, în 359 î. Chr. a fost asasinat de doi (frați) greci din Ainos. Fiul său, Kersebleptes³⁵ („Speranța Chersonesului” ori „Răvnitorul Chersonesului”), nu a reușit să moștenească întreg regatul tatălui său. El a rămas stăpân pe partea estică a regatului (între Hebrus și Pontul Euxin), în timp ce Amadokos al II-lea și fiul său Teres al II-lea stăpâneau regiunea dintre Hebrus și Abdera, iar Berisades³⁶ („Strălucitul”) și fiul său Ketriporos au condus vestul regatului³⁷. După mai bine de un secol de înflorire, prosperitate și glorie regatul odris este cucerit în 341 î. Chr. de regele Filip al II-lea al Macedoniei.

În încercarea noastră de descifrare a înțelesului inscripției de pe inel, am pornit de la ipoteza plauzibilă că între limba tracă și cea greacă era o oarecare asemănare, rezultat nu numai al vecinătății dintre etnii și cetăți și al conviețuirii tracilor cu grecii în unele regiuni, cât și al relațiilor și interferențelor economice, culturale, religioase, maritale etc. (unele relatate mai sus). Inelul fiind un însemn al puterii am considerat că inscripția de pe el se referă (și) la regiunile componente ale regatului posesorului inelului. Majoritatea așezărilor grecești de pe țărmul nordic al Mării Egee și Mării Marmara au fost întemeiate în locul sau în vecinătatea unor localități trace mai vechi care, începând cu secolul VII î. Chr. au devenit colonii grecești sau au intrat sub sfera de influență a unor cetăți grecești. Așa, spre exemplu, Ainosul, Mesambria³⁸ („Cetatea măreată” ori „Cetatea luptătoare/vitează”?), Selymbria³⁹ („Cetatea sării?”) și altele. Ainosul aflat la gura de vărsare a Hebrusului, înainte de a fi colonizat (în secolul VII î. Chr.) de grecii din Eolia era, cum aflăm din Iliada⁴⁰, țara regelui trac Peiros. Dacă se acceptă această ipoteză a înrudirii limbii trace meridionale cu limba greacă sau ipoteza

³² Rad. *mari- „mare, lac, baltă, mocirlă” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 234; W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 95; I. I. Russu, *op. cit.* p. 111).

³³ Rad. *obh-r- „puternic, vehement, aprig” și *gʰel- „a sclipi”.

³⁴ De comparat cu gr. kotos „mânie”, gall. catu- „luptă”, macedorom. coti-coti, interjecție pentru chemat câinii. rom. cotei „câiel” (C. Drăgulescu, R. Drăgulescu, *Contribuții la cunoașterea limbii geto-dacice. Denumirile dacice de plante*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2000, p. 54-55).

³⁵ Chersones + rad. *ûel- „a vrea” (I. I. Russu, *op. cit.*, p. 95).

³⁶ Rad. *bherek'- „a străluci” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 169; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 94).

³⁷ M. Oppermann, *op. cit.*, p. 93-100.

³⁸ Rad. *megʰh- „mare, înalt” ori *magʰh- „a lupta” și *ûer- „a închide, a acoperi; cetate” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 280-283; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 96).

³⁹ Rad. *sal-m- „sare, sărat” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 452; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 120).

⁴⁰ Homer, *Iliada*, VI, 519-520; Herodot scrie despre tribul ilir al enefilor.

existenței în limba tracă a unui număr apreciabil de influențe grecești, putem separa scrierea continuă de pe inel astfel (cuvintele din inscripție neputând avea decât terminații în vocale și în consoanele Σ, Ν, Ρ, Κ): ΠΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣ ΝΕΡ ΕΝΕΑ ΤΙΑΤΕΑΝ sau ΕΝΕΑΤΙΑ[Ε] ΤΕΑΝ ΗΞΚΟΑ ori ΗΞΚΟ Α ΠΑΖΕΑ sau ΠΑΖΕ Α ΔΟΜΕΑΝ ori ΔΟΜΕ ΑΝ ΤΙΑΕ ΖΥΙΤΑ ΜΙΗ ΕΡΑ ΖΗΑΤΑ Dintre cuvintele astfel separate putem traduce ΝΕΡ⁴¹ „bărbat”, ΠΑΖΕ(Α)⁴² „rege”, ΤΙΑΕ⁴³ „pământ, țărâm, ținut, țară” și ΖΗΑΤΑ⁴⁴ „aur, aurar”. E posibil ca ΤΕΑΝ⁴⁵ să fi însemnat „zeu, divin(itate)”, iar dacă termenul este ΤΙΑΤΕΑΝ s-ar putea traduce „divinul pământ” ori ar putea fi etnonimul tilatai(oi), trib care, precizează Tucicide⁴⁶ se interpunea (alături de treri) între regatul odrisilor și cel al tribalilor. Nu excludem nici ipoteza că ar fi vorba de un teonim. ΠΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣ este un antroponim, la fel, presupusul ΕΝΕΑ, iar ΗΞΚΟ(Α), ΔΟΜΕ(ΑΝ), ΖΥΙΤΑ și, eventual, ΕΝΕΑΤΙΑ[Ε]⁴⁷ ar putea fi etnonime și toponime. Dypta a fost un ținut în Tracia apuseană⁴⁸, dar erau și alte toponime compuse cu acest substantiv. În cazul în care literele formează cuvântul ΕΝΕΑΤΙΑ presupunem semantica „Nouă Hotare” sau „Nouă Țări”. Dacă ΕΝΕΑ este „(cifra) nouă” (ca în greacă) l-am putea lega și de ΝΕΡ și obținem termenul ΝΕΡΕΝΕΑ „Nouă bărbați”, adică tare cât nouă. ΔΟΜΕ(ΑΝ) poate fi cetatea Dimum (azi Belene-Bulgaria), la sud de Istru în jurul căreia locuiau tracii dimenses ori dymae, localitate pe Hebrul inferior. De subliniat că tot pe Hebrus (Marița), la vărsarea în mare, se afla localitatea (ținutul) Aenus sau Ainos, Enos („țara eneților”⁴⁹) care în tracă s-ar fi putut numi ΕΝΕΑΤΙΑ[Ε] și că tot pe Marița (cursul ei superior) se află și Ezerovo, unde s-a găsit inelul. În sfârșit ΗΞΚΟ se poate compara cu Oescus sau Oskios⁵⁰ („Râul”), actualul râu bulgăresc Iskăr, dar și cetate pe Istru, la vest de Dimum. Să nu uităm însă că la sud-est de Ezerovo exista în antichitate cetatea Uscudama cunoscută ca fiind

⁴¹ Rad. *ner-, *aner- „bărbat” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 332; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 113); conform și cu alb. njer „om”, gr. aner „bărbat”.

⁴² Rad. reg- „a (con)duce” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 362-365); și sub formele raizdos, razdos (I. I. Russu, *op. cit.*, p. 116).

⁴³ De comparat cu dac. toulbila „fierea pământului” (C. Drăgulescu, R. Drăgulescu, *op. cit.*, p. 100, 112), lat. tellus „pământ, țară, ținut, sol” și respectiv Tellus, zeiță arhaică romană personificând pământul și fertilitatea lui (Gaia). Există, de asemenea, etnonime și toponime în Tracia cu această temă (ex. Tilataioi, Toulous, Illicion ș. a.).

⁴⁴ Rad. *g'hel- „a sclipi, a străluci, galben, verde”.

⁴⁵ De comparat cu gr. theós „zeu, divinitate” și cu Theja, titanidă, mama lui Helios (Soarele).

⁴⁶ Tucicide, II, 100. Acești tilataioi traiau în Haemus în vecinătatea râului Oescus.

⁴⁷ De comparat cu numele localităților Aeneia din Golful Thermaic și Ainos sau Enos, de la gura Hebrusului. Despre ambele se spune c-ar fi fondate de Aeneas sau de eneji, trib frighian din Asia Mică (Paflagonia). Nu este vorba numai de relatările din Eneida lui Vergilius ci și de alte surse, inclusiv monede bătute de aceste cetăți în sec. VI-IV î. Chr.

⁴⁸ „per fines civitas Serd(ic)ensium regione Dyptens(ium)” (V. Beșevliev, *Epigrafski prinosi*, Sofia, 1952, p. 33-35). În limba tracă dypta, dupa a fost cu siguranță și substantiv comun, având înțelesul de vale, trecătoare (pas sau vad), depresiune sau groapă (I. I. Russu, *op. cit.*, 105). Termenul poate fi comparat cu v. sl. dupina „groată”, eventual și cu rom. zdup „ocnă, temniță, închisoare”. Orașul Serdica (actuala Sofie) făcând parte din regiunea Dypta este logic ca ultimul toponim să se refere fie la bazinul superior al râului Oescus (Iskăr), fie în cel al râului Strymon (Struma) unde actualmente există, la sud-est de Sofia, localitatea Dupnița.

⁴⁹ Homer în *Iliada* (II, 851-852), enumerând triburile trace care sprijineau pe troieni, amintește de luptătorii din Paflagonia sau Țara Eneților (nordul Phrygiei) conduși de Pilemon. Poate ei au întemeiat cetatea Ainos, Enos, tc. Enez.

⁵⁰ Rad. *eis-, *ois- „a se mișca, a curge” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 106; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 113).

orașul oescilor. Litera A dintre ΗΞΚΟ și PAZE(A) ar putea fi o prescurtarea lui ΑΠΛΟ- ori ΑΒΡΟ- ambele cu înțelesul „puternic”.

Obținem o înșiruire de 12-15 cuvinte, unele cu semantică aproape sigură, altele cu etimologie incertă⁵¹, cuvinte care în ansamblu lor ne conduc spre diverse variante ale traducerii. Problema principală este aceea că avem în inscripție o serie de toponime și etnonime citate de antici din două sau mai multe regiuni ale Traciei. O primă variantă ar fi ΡΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣ ΝΕΡ ΕΝΕΑ ΤΙΑΤΕΑΝ ΗΞΚΟΑ ΠΑΖΕΑ ΔΟΜΕΑΝ ΤΙΑΕ ΖΥΠΤΑ ΜΙΗ ΕΡΑ ΖΗΑΤΑ. Dacă am considera că ΕΝΕΑ este cetatea Enos, Ainos, ΗΞΚΟΑ cetatea Uscudama (țara oescilor), ΔΟΜΕΑΝ cetatea Dymae și ΖΥΠΤΑ unul dintre toponimele Dypta, să zicem Β(ο)υρδιπτα⁵² atunci traducem: ΡΟΛΙΣΤΕΝΕ (eventual ΑΛ ΛΥΙ ΡΟΛΙΣΤΕΝΕ), ΒΑΡΒΑΤ⁵³ [ΔΙΝ/ΠΕΣΤΕ] ΣΑΚΡΥΛ ΤΙΝΥΤ ΑΛ ΕΝΕΤΙΛΟΡ, ΡΕΓΕ [ΠΕΣΤΕ] ΟΕΣΚΙΑ, ΔΥΜΑΕ ΣΙ ΤΑΡΑ ΔΥΠΤΕΙ. ΜΙΕ ΛΥΚΡΑΤ (?) [ΔΕ] ΖΕΛΤΑ (adică ΑΥΡΑΡΥΛ). În această accepțiune Rolistene a domnit peste un regat de pe Hebrusul inferior. El ar fi putut fi, însă, un dinast de la gura Hebrusului până spre izvoarele râurilor Strymon, adică până în mai sus-menționatul „ținut Dypta” de la sud-est de Serdica (Sofia). În acest caz actuala localitate Ezerovo ar fi putut fi aleasă ca reședință fiind în mijlocul regatului. ΕΝΕΑ ΤΙΑΤΕΑΝ s-ar putea traduce și ΣΦΑΝΤΥΛ ΠΑΜΑΝΤ ΑΛ ΛΥΙ ΕΝΕΑ, stăpânul inelului vrând să își arate descendența din troienii lui Aeneas. Numele posesorului inelului este alcătuit din doi termeni, Rolis- și -steneas ultimul fiind, probabil, traco-elen întâlnit și în antroponimele grecești Demosthenes (unul general atenian mort în 413 î. Chr., altul mare orator și om politic atenian, 384-322 î. Chr.), Antisthenes (filosof, elev a lui Socrate (444-365 î. Chr.), Eratosthenes (matematician, astronom și filosof, 275-195 î. Chr.), Cleisthenes (legiuitor atenian din sec. VI î. Chr. descendent al familiei Alcmeonizilor) ș.a. În greacă, poate și în traca sudică, st(h)énos însemna „forță, putere”. Partea inițială, Rolis, o regăsim și în numele regelui get Roles care stăpânea, în anii 30 ai secolului I î. Chr., un teritoriu aflat între Balcani și Dunăre la est de Dimum. Dacă radicalul Rol- este același cu cel din antroponimul regelui dac Oroles⁵⁴ „Vulturul”, atunci am putea traduce numele lui Rolistene „Forța vulturului” sau „Putenicul vultur”. Ținând seama de acestea am putea identifica în inscripție cuvântul ΝΕΡΕΝΕΑ „Nouă bărbați”, adică „Cel tare cât nouă”, epitet substantival (supranume) ce ar reflecta forța, puterea lui Rolistene.

O subvariantă ar invoca sprijinul divin în înscăunarea ca rege a lui Rolistene. ΡΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣ ΝΕΡ ΕΝΕΑΤΙΑ[Ε] ΤΕΑΝ ΗΞΚΟΑ ΠΑΖΕΑ ΔΟΜΕΑΝ ΤΙΑΕ ΖΥΠΤΑΜ ΙΗ ΕΡΑ ΖΗΑΤΑ, ceea ce ar însemna: ΡΟΛΙΣΤΕΝΕ, ΒΑΡΒΑΤ [ΔΙΝ]

⁵¹ A. Walde, *Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*, I-III, Berlin-Leipzig, 1930-1933; W. Tomaschek, *Die alten Thraker*, Wien, 1893.

⁵² Erau cu siguranță mai multe toponime Dypta, Zypta. Chiar pe Hebrus (Marița), pe drumul principal Philippopolis (Plovdiv)-Adrianopolis (Edirne sau Odrin) este menționată (V. Beșevliev, *Zur Deutung der Kastellnamen in Prokops Werk „De Aedificiis”*, Amsterdam, 1970, p. 134-135) localitatea Β(ο)υρδιπτα azi ΔΙ. Ηισαρ lângă Svilengrad (fost Mustafa Pașa), circa 30 km nord-vest de Edirne. Prima parte a toponimului trac ar putea proveni din i.-e. *bhordh- „vad” (din care germ. Furt, sl. brodu) ori i.-e. *bher- „a tăia” (din care m. ir. bern, berna „prăpastie”, toponimele trace și dace Bora mons, Boridava, Piroboridava).

⁵³ Formula antroponim urmat de substantivul bărbat era des uzitată și de greci. Strabon scrie Burebista aner Getes „hărbat get” și Deceneu aner goetes „bărbat șarlatan”.

⁵⁴ Rad. *or-, *er- „vultur” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 135; W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 10; I. I. Russu, *op. cit.*, 114).

ȚINUTUL ENEȚILIOR, ori [PESTE] ENEATIA[E] („NOUĂ HOTARE”, „NOUĂ ȚĂRI”⁵⁵) [DE] TEA (adică DIVINITATE) [ÎNĂLȚAT?] DIN OESCIA REGE [PÂNĂ LA] DYMAE [ȘI] ȚARA DYPTA. EU L-AM LUCRAT ZELTA (AURARUL). O subvariantă ar fi: ΠΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣ ΝΕΡ ΕΝΕΑ ΤΙΑΤΕΑΝ ΗΞΚΟΑ ΠΑΖΕΑ ΔΟΜΕΑΝ ΤΙΑΕ ΖΥΠΤΑΜ ΙΗ ΕΡΑ ΖΗΛΑΤΑ cu traducerea: ROLISTENE, BĂRBAT ENET [DE] TIATEA(S) („ZEIȚA/ZEUL PĂMÂNTULUI”, o divinitate locală) [UNS ?] ÎN OESCIA REGE ȘI PESTE DYMAE ȘI ȚARA DYPTA. EU AM LUCRAT [INELUL], ZELTA (AURARUL) ori ROLISTENE, BĂRBAT DIN ȚARA ENEȚILOR [DE] ZEI [PUS] REGE [PESTE] ȚINUTUL OESCIEI, DYMAE ȘI DYPTA. MIE LUCRAT (?) [DE] ZELTA (AURARUL) sau ROLISTENE BĂRBATUL [DIN/PESTE] SACRUL ENEATIA[E] [ȘI PESTE] OESCIA REGE [ȘI] DYMAE [ȘI] ȚARA DYPTEI. EU L-AM LUCRAT ZELTA (AURARUL).

Plauzibile ar fi și alternativele: (AL LUI) ROLISTENE, BĂRBAT [DIN] SFÂNTUL PĂMÂNT ENOS [ÎN] OESCIA REGE ȘI DYMAE [PÂNĂ ÎN] ȚINUTUL DYPTA. EU AM LUCRAT [INELUL], ZELTA (AURARUL) ori ROLISTENE (ALIAS) NERENEA PESTE SFÂNTUL PĂMÂNT AL OESCIEI REGE ȘI DYMAE [PÂNĂ ÎN] ȚINUTUL DYPTA. EU AM LUCRAT [INELUL], ZELTA (AURARUL). S-au poate aceasta mai apropiată de uzanțele timpului: ROLISTENE BĂRBAT DIN DIVINA VIȚĂ⁵⁶ A LUI ENEA DIN OESCIA REGE PÂNĂ LA DYMAE ȘI ȚINUTUL DYPTEI. DE MINE LUCRAT ZELTA (AURARUL). Nu este exclus ca ΗΞΚΟΑ să aibă înțelesul „a (de)curge, a proveni, a descinde” caz în care traducerea ar fi: ROLISTENE („FORȚA VULTURULUI”) NERENEA („TARE CÎT NOUĂ BARBAȚI”) DIN TILTEA (o divinitate tribală ?) DESCENDENT, REGE DE LA DYMAE PÂNĂ ÎN ȚINUTUL DYPTEI. EU L-AM FĂCUT sau MIE FĂCUT DE ZELTA („AURARUL”). Herodot⁵⁷ notează că regii traci „cinstesc îndeosebi pe Hermes și jură numai pe el, susținând că se trag din acesta”. Pornind de la acest citat și de la faptul că o serie de regi traci (inclusiv geți) au fost în același timp și preoți (Maro, Rhesos, Zalmoxis, Cosingas, Seuthes II, Seuthes III, Comosicus), soți ai unor zeițe (Cotys I) și chiar zei (Zalmoxis, Sitalkes ?) s-a tras concluzia că fiecare trib tracic își avea regele său zeificat, devenit chiar zeu suprem⁵⁸.

Așadar Rolistene ar fi putut fi rege peste o parte a Traciei, respectiv Odrysiei, fie cursul inferior al Hebrusului fie tot râul, ultima variantă explicând îngroparea lui la Ezerovo, căci dacă a fost rege odris de la Dymae la Dypta atunci ar fi putut avea reședința fie chiar în actuala localitate Ezerovo fie la Pulpudeva ori Uscudama. Presa din ultimii ani a anunțat cea mai mare descoperire privind civilizația tracă, mărețele temple de la Starosel lângă Plovdiv (Pulpudeva), deci aproape de Ezerovo⁵⁹.

⁵⁵ Cu înțelesul fie de așezări, cetăți, fie de ținuturi comparabile cu ale noastre „Țara Făgărașului”, „Țara Iașegului”, „Țara Oașului”, „Țara Loviștei” ș. a.

⁵⁶ Til cu înțelesul viță, vâstar ca în fitonimele rom. tilichin, tilipin, tulichină, tul(i)pină (Daphne sp.), t(i)uleu „tulpină” și cu semnificația substanțivului rom. tălaie „neam, viță, familie”.

⁵⁷ Herodot, IV, 7.

⁵⁸ I. H. Crișan, *Spiritualitatea geto-dacică*, Editura Albatros, București, 1986, p. 406-407. Dacă Rolistene se considera din neamul lui Aeneas implicit descindea din zei căci Aeneas era, conform legendei, fiul prințului troian Anchise și al zeiței Afrodită. Regii Troiei erau și ei de origine divină căci Ilos întemeietorul Troiei era fiul lui Tros și nepotul lui Dardan al cărui tată era chiar Zeus. Fiul lui Ilos a fost Laomedon iar acestuia i-a urmat la tron fiul său Podarce, cunoscut mai bine sub numele Priam, viitorul socrul al lui Aeneas.

⁵⁹ Ele ar putea fi necropole ale regilor odriși așezate probabil în jurul unui centru religios, căci Kogaiononul,

A doua variantă pornește de la presupunerea că ΗΕΚΟΑ era „ținutul râului Oescus”, DOMEAN este cetatea Dimum sau tribul dimenses, ΤΙΛΤΕΑΝ tribul tilatailor, iar ΖΥΠΤΑ acea „regiune Dyptensium” de la cumpăna râurilor Oskios și Hebrus. Am avea atunci textul ΠΟΛΙΣΤΕΝΕΑΣ ΝΕΡΕΝΕΑ ΤΙΛ[Α]ΤΕΑΝ ΗΕΚΟΑ ΠΑΖΕΑ ΔΟΜΕΑΝ ΤΙΛΕ ΖΥΠΤΑΜ ΙΗ ΕΡΑ ΖΗΛΤΑ cu traducerea: ROLISTENE NERENEA [PESTE] TILATEANI [ȘI] OESCI/OESCUS, REGE [ȘI PESTE] DIMENSI/DIMUM [ȘI] ȚINUTUL DYPTEI. EU L-AM FĂCUT sau MIE FĂCUT DE ZELTA („AURARUL”). În acest caz Rolistene ar fi putut fi rege peste o parte a Traciei, așa-numita Triballia, cu „capitala” la Oskios căci Ptolemaeus⁶⁰ scrie „Oescus al triballilor”. Ar fi greu de explicat în această situație înmormântarea lui la Ezerovo. Eventual ne-am putea folosi de faptul că tribalii au atacat adesea Odrisia (la începutul secolului IV î. Chr., în expansiunea lor temporară au ajuns până la Abdera, la vărsarea râului Nestos în mare⁶¹). Dacă Rolistene a domnit peste Triballia și a cucerit temporar teritoriile din sud, el cu oamenii săi de la Istru a putut, cucerii cetățile (ce au avut, probabil, alte nume înainte) și le-au zis în dialect moeso-tribal Pulpudeva⁶² „Cetatea Arsă/Incendiată?” și Uscudava?, Uscudama⁶³ („Cetatea oescilor”, adică a celor din Valea Oescului sau „Cetatea de pe râu”). De precizat că valea râului Oskios era un culoar frecvent utilizat pentru a traversa Munții Haemus, atât de către comercianți cât și de trupe în caz de război. Pe versantul sudic se urmăreau văile Strymonului, Nestosului ori Hebrusului.

Am tradus ΕΡΑ prin „lucrat”, „făcut” bănuind că lipsește litera inițială Δ care ne-ar sugera includerea cuvântului la rad. i.-e. *derǵ „a lucra”. Verbul există cu același înțeles „a face” în macedoromână (adaru), meglenoromână (dar, darari), lituaniană (daryti), letonă (darīt), alături de grecescul dráo „fac, dreg”⁶⁴.

Deși am propus mai multe variante ale traducerii inscripției de pe inelul de aur de la Ezerovo concluzia care se desprinde este una: inelul a aparținut unui bazileu trac, Rolistene, și a putut fi un însemn al puterii (folosit ca pecete ?). Existența podoabelor feminine alături de inel se poate explica prin jertfirea uneia dintre soțiile defunctului la moartea acestuia. Herodot (V, 8) povestește cum se făceau înmormântările tracilor bogați: „Expun timp de trei zile cadavrul; apoi jertfesc tot felul de animale și, după un mare ospăț, înainte de care îl jelesc pe mort, îl înmormântează pe cel răposat, fie arzându-l, fie îngropându-l. Ei ridică apoi o movilă și statornicesc felurite întreceri, la care răsplățile cele mai însemnate se dau luptelor în doi - cum este și firesc lucru”. Referindu-se la creștonii („sângeroșii, cruzii”) din sud-vestul Traciei, adaugă: „fiecare ține în căsătorie mai multe femei. Când unul din ei a murit, se iscă între femeile mortului mari neînțelegeri, iar prietenii își dau toată osteneala și arată o nespusă râvnă ca să afle pe care din neveste a iubit-o mai mult cel decedat. Femeia socotită vrednică să primească cinstirea este lăudată de bărbați și de femei; apoi e înjunghiată de ruda ei

muntele sacru, presupus de cei mai mulți a fi în Carpați, putea fi mai curând în Hemus sau chiar în Rodopi.

⁶⁰ Ptolemaeus, II, p. 105.

⁶¹ H. Danov, *op. cit.*, p. 124.

⁶² Rad. *pel- „a arde” și *dhe- „a așeza, a pune”, *dhe-u-a „așezare” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, I, p. 826; W. Tomaschek, *op. cit.*, p. 9; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 101).

⁶³ Rad. *eis- „a se mișca, a curge”, respectiv „râu”; *dama ar fi putut însemna „zid, întăritură”

⁶⁴ I. I. Russu, *Einogeneza românilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 304-305.

cea mai apropiată. Și după aceea trupul acesteia este înmormântat împreună cu cel al hărbatului ei”.

O a treia variantă ar conduce spre ideea că Rolistene a fost un mare rege odris, stăpân peste Tracia de la gura Hebrusului (Dymae, Ainos) până la Istru (Oescus, Dimum), zona actualei localități Ezerovo fiind nu numai centru geometric al regatului ei și un presupus mare centru politic și religios, inclusiv necropolă a regilor odrisi și a familiilor lor.

Așadar Rolistene putea fi originar sau stăpân peste țara eneților (Aeneia în sud-vestul Traciei ori Aenus, Enos⁶⁵ în sud-estul ei) ori era din țara/neamul lui Aeneas. Rolistene a putut fi un rege care a domnit fie peste Tracia vestică dintre Haemus și Istru (Triballia), fie un dinast peste o parte ori întreg regatul odris. Conform primei ipoteze, pornind de la cunoscutele confruntări între tribali (incitați sau chiar conduși de Rolistene) și odrisi din anii 424 î. Chr. putem presupune că a fost contemporan cu Sitalkes. Ele s-au putut finaliza cu moartea amândurora (ori numai a lui Sitalkes). În orice caz Rolistene ar fi putut fi contemporan cu regii odrisi Teres, Sitalkes, Maisades, Seuthes I, Medokos (Amadokos) ori chiar cu Seuthes II și Hebryzelmos. A trăit fie în același timp ori după Teres (a doua jumătate a secolului al V-lea î. Chr.) sau cel mai târziu între Seuthes I și Hebryzelmos (deci între 410 î. Chr. și 386 î. Chr.).

Ce ipoteze se mai pot lansa în legătură cu identitatea lui Rolistene și cu domnia sa? O primă presupunere ar fi aceea că Rolistene este un alt nume a lui Teres (radicalii „ten-” și „ter-” având aceeași semnificație „tare”, „puternic”)⁶⁶. În acest caz a fost regele care, la mijlocul secolului V î. Chr., a pus bazele regatului odris, decedând spre sfârșitul acelui secol, ceea ce corespunde cu datările inventarului funerar. Se pune, însă, întrebarea: un rege atât de puternic, (și neîndoiește bogat) ca Teres putea să aibă un inventar funerar atât de modest, fără armură (coif, pectoral, cnemide, centură) și arme, fără car, cal și harnașament (fruntar, aplice), fără rhyton ș. a. ? O explicație ar fi vârsta celui decedat (92 ani). Se poate presupune și un eventual rapt al unor obiecte din inventarul funerar (să nu uităm că descoperirea au făcut-o niște țărani chiar în timpul războiului balcanic din 1912). Ori, poate Rolistene a fost un paradinast de pe Hebrus, un rival al lui Teres. În sfârșit, aventurându-ne, presupunem că Rolistene a fost acel fiu nenumit al lui Teres, fratele lui Sparadokos și Sitalkes care s-a refugiat un timp, pentru a-și salva viața, la regele scit Octamasades (în acel timp Odrisia ajunsese să se învecineze cu Scythia). E posibil ca el să fi fost scurt timp rege înaintea lui Sparadokos și Sitalkes ori concomitent cu aceștia și să fi fost detronat de frații lui⁶⁷. Chiar în

⁶⁵ Orașul grec Enos (Ainos) de la gura râului Hebrus a fost inițial o cetate tracă (ca multe alte localități de pe țărmul egeic al Traciei). Homer ne relatează că aici își avea reședința conducătorul trac (cicon) Peiros, fiul lui Imbrasos. Cu siguranță „leagănul” regilor odrisi a fost regiunea dintre cursurile inferioare ale Hebrului și Nestosului unde s-au identificat presupusele lor reședințe: Cypsela, Maronia, Uscudama.

⁶⁶ Dar mulți dinști aveau nume cu această semnificație.

⁶⁷ Fratele lui Sitalkes, Sparadokos a fost (numit), pe baza monedelor bătute, prințul Olynthusului, ceea ce ne determină să credem că inițial frații au stăpânit, un timp, câte o parte a Odrisiei: probabil Sparadokos un teritoriu între Axios și Strymon, Sitalkes (și Rolistene ?) între Strymon și Hebrus și Maisades între Hebrus și Pontul Euxin. O situație de acest gen semnalăm și pe la mijlocul secolului IV î. Chr., când acest teritoriu era împărțit între Berisades (și fiul său Ketriporos), Amadokos al II (cu fiul său Teres al II-lea) și Kersebleptes. Dar macedonenii cucerind în 432 î. Chr. Olynthusul, posibil ca Sparadokos să fi rămas fără regat ori cu un teritoriu mult mai mic. Nu este exclus ca Sparadokos să fi dorit să se extindă spre estul Odrisiei și să fi intrat în conflict cu frații lui sau cel puțin cu Sitalkes. Dealtfel, unii istorici presupun că acel frate al lui Sitalkes

aceeași perioadă prinții macedonieni Perdicas al II-lea și Filip și-au suprimat fratele mai mare, urmașul legal la tron, pentru a domni ei (între 440 și 414 î. Chr.), iar scitul Octamasades și-a detronat fratele vitreg, pe nume Skyles, fiul regelui scit Ariapeithes. Herodot⁶⁸ ne relatează că Skyles s-a adăpostit la curtea regelui odris Sitalkes. La rândul lui, acel frate al lui Sitalkes s-a refugiat la curtea regelui scit Octamasades, nepotul lui Sitalkes (căci mama scitului era sora regelui odris). Probabil cu sprijin scit, Rolistene a ajuns rege (în nordul Traciei). Din Triballia, Rolistene a încercat, probabil, să ocupe Odrisia (eventual chiar alături de Octamasades), mai ales după eșecul lui Sitalkes în Macedonia (428 î. Chr.). Pentru a-l răpi pe Skyles, Octamasades începuse pregătirile de război contra lui Sitalkes. În cele din urmă conflictul s-a stins, Sitalkes și Octamasades acceptând să facă schimb de frați. Se știe că Octamasades și-a decapitat imediat fratele, nefiind exclus ca Sitalkes să fi făcut același lucru ori, mai greu de crezut, să fi împărțit cu el regatul odris.

În toate variantele, ultimele cuvinte se referă la meșterul care a făcut inelul. În spațiul tracic s-au găsit mai ales vase de argint cu inscripții după același tipic, adică precizându-se proprietarul, reședința sa și meșterul (toreutul). Spre exemplu, pe unul din vasele de argint descoperite la Rogozen (Bulgaria) sunt inscripționate cuvintele grecești : KOTYS EG BEO DISLOIAS EPOIESE, adică AL LUI COTYS DIN BEOS. DISLOIAS L-A FĂCUT⁶⁹. Dar mult mai potrivită este comparația cu inscripția tot de pe un inel de aur și anume cel descoperit la Sucidava (Celeiu), în 1864. Localitatea se află peste Dunăre, față în față cu Oescus. Textul de pe inelul conține 27 litere grecești repartizate 9 pe fața internă a inelului și 18 pe cea externă. Ele sunt: BPΩAYΘPIC (interior) BEINΔPYHCOYAPOYΛON (exterior)⁷⁰. Inscripția este considerată de unii specialiști tracă iar despărțirea cuvintelor și traducerea lor dificilă. G. Seure⁷¹ presupune că textul avea următoarea semnificație: LUI BROLYTHRIBIS, FIUL LUI DRIAZIS, NĂSCUT LA ARRÔLES. D. Decev⁷² consideră că inscripția cuprinde doar trei antroponime trace: BROLYTHRISBEIN, DRYESoy și AROULON. Părerea noastră este că cei ce au încercat traducerea inscripției au greșit citind mai întâi textul de pe fața interioară a inelului. Acolo este, de fapt, finalul inscripției, respectiv semnătura meșterului. Ordinea cuvintelor în text este: BEINΔPYHC OY APOYΛON (sau OYA POYΛON) BPΩAYΘPIC iar traducerea: AL BINDREI DIN AROYLOS. BROLYSTHRIS [L-A FĂCUT] sau, eventual, AL BINDREI/BENDREI DE LA/A LUI ROYLIS ori A LUI AROYLOS. BROLYSTHRIS [L-A FĂCUT]. Inelul având diametrul doar de 15 mm nu putea aparține decât unei persoane foarte tinere și/sau gracile. Terminația -es a primului substantiv ar putea indica genitivul feminin singular. Inelul a fost făcut, deci, pentru tână și gingașă Beindra, nume cu rezonanță tracică. Beindra⁷³ s-ar putea traduce „Cântăreața, Fericita sau Norocoasă” ori „Fecunda”, iar

refugiat la sciți a fost chiar Sparadokos.

⁶⁸ Herodot, IV, 78-80.

⁶⁹ P. Alexandrescu, *Însemnări arheologice. Asupra tezaurului de la Rogozen (Bulgaria)*, în „SCIVA”, 38, 1987. 3, p. 233-244.

⁷⁰ Gr. G. Tocilescu, *Neue Inschriften aus der Dobrudscha*, „Archaeologisch-epigraphische Mitteilungen”, XIV, Wien, 1894, p. 11.

⁷¹ G. Seure, în „Revue des études anciennes”, Bordeaux-Paris, XXII, 1920, p. 11-12.

⁷² D. Decev, *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, 1957, p. 93 și 166.

⁷³ Rad. *bhend- „a cânta, a suna frumos” din care probabil și v. ind. bhadrá „fericit, bun, favorabil; noroc”;

Brolysthris⁷⁴ „Bărbierul”. Textul poate fi în greacă și doar substantivele proprii trace. Ultimul antroponim pare să aibă al doilea termen (–thris) grec, pentru traci (cel puțin pentru cei nordici) nefiind caracteristică tenna aspirată th.

Inscripția de pe inelul de aur de la Ezerovo ne poate relatea, deci, următoarele mesaje: orfevrul Zelta („Aurarul”) i-a confecționat bazileului Rolistene acest inel fie pentru a-i servi în viață ca însemn al puterii (eventual sigiliu), fie după decesul regelui pentru a transmite posterității sau lumii de dincolo măreția stăpânului inelului. Ea mai conține informații referitoare la ținutul pe care îl stăpânea Rolistene, la originea lui reală sau declarată și puterea (forța) deținătorului inelului.

Inscripția confirmă spusele unor istorici antici, între care și Aelianus, cum că „la vechii traci nimeni nu cunoștea slovele”⁷⁵. Cel puțin unii principii și nobili traci cunoșteau scrierea și cu atât mai mult cei meridionali care aveau contacte cu grecii.

THE INSCRIPTION OF EZEROVO GOLDEN RING

Abstract

The author suggests some readings and translations of the inscription of the Ezerovo (Bulgaria) golden ring. Even if several variants of translation are proposed all of them offer the same information relating to the ring owner (the king Rolistene), the origin of dynast (Enet or Aeneas's descendant), the ruled territory (Odrysia, the Hebrus basin or Triballia) and the name of goldsmith (Zelta).

ori rad. . *bhend- „a lega”, probabil și cu înțelesul „a rodi”. De comparat și cu antroponimele trace Mendidora sau Mendidora, Bendina, Bendiphanes, Mendis sau Bendis, ultimul și teonim (I. I. Russu, *op. cit.*, 1967, 93-94). Nu este exclus ca Beindra să fi avut același înțeles ca rom. mândra.

⁷⁴ În conformitate cu traco-frigianul brilo „bărbier, băiaș” din rad. *bhrei- „a tăia” (A. Walde, J. Pokorny, *op. cit.*, II, p. 194; W. Tomaschek, *op. cit.*, II, I, p. 7; I. I. Russu, *op. cit.*, p. 96).

⁷⁵ Aelianus, *Var. hist.*, VIII, 6.